

Uprkos obavezama definisanim Ugovorom o osnivanju Energetske zajednice, većina investicija u energetske sektoru u zapadnom Balkanu i dalje je usmerena na elektrane na uglj.

Uprkos tome što su politički lideri u zemljama zapadnog Balkana pokazali rešenost da povećaju kvotu obnovljivih izvora energije do 2020.god, elektrane na uglj i dalje privlače više investicija od vetro parkova.

Uglj, izvor energije koji je najveći zagađivač od svih tradicionalnih izvora, preovlađuje u proizvodnji, kako je pokazano skorašnjim istraživanjem koje je objavila CEE Bankwatch Network, međunarodna nevladina organizacija koja se fokusira na prelazak na obnovljivu energiju u centralno-istočnoj Evropi i na Balkanu.

Grupa takođe prati aktivnosti međunarodnih finansijskih institucija čiji je cilj da podrže tradicionalne energije, time ugrožavajući put ka održivosti. Pričali smo sa energetske koordinatore CEE Bankwatch, Ioana Ciuta, kako bismo u potpunosti razumeli scenario na zapadnom Balkanu.

Zapadni mediji često opisuju Balkan kao novo kontinentalno čvorište za obnovljive izvore energije.

U skladu sa novijim istraživanjem koje je objavio Bankwatch, udeo energije iz vetra je još uvek mali a uglj je i dalje na „prvom mestu“. U čemu je problem?

Postoje velika neslaganja između potencijala obnovljivih izvora u regionu zapadnog Balkana i realnog razvoja tih tehnologija.

Jedini značajni vetro projekti koji su za sada operativni u regionu su, ne računajući Hrvatsku, elektrana Kula snage 9.9 MW u Srbiji i elektrana Bogdanci 1 snage 36.1 MW u Makedoniji.

Postoji relativno visok nivo interesovanja investitora za nove elektrane i spremnost javnih finansijskih institucija kao što su EBRD i nemački KfW da obezbede zajmove.

Ali čak i za te projekte koji su uspeli da pribave relevantne dozvole, konzervativno postavljene kvote za priključenje na mrežu znači da će možda morati da čekaju nekoliko godina kako bi se realizovali.

U novijoj analizi koju je uradio Bankwatch, procenili smo da bi do 2020.godine moglo da se pojavi do 1166 MW vetro projekata.

Ovaj broj sam po sebi zvuči ohrabrujuće, međutim, ukoliko se poredi sa strategijama koje definišu vlade u regionu, koje aktivno planiraju 2800 MW novih elektrana na uglj, to zvuči kao loša šala.

Traženje projekata sa ugljem u regionu će samo značiti prolongiranje marginalizacije vetra, da ne pominjem solarne fotonaponske krovove, koji se retko viđaju u regionu uprkos

ogromnom potencijalu.

Koji je scenario obnovljivih izvora osim vetra?

Sve zemlje zapadnog Balkana su se obavezale da povećaju udeo obnovljivih izvora do 2020.godine kako bi dostigao između 25% i 40% njihovog energetskeg miksa, kao deo obaveza koje imaju prema Ugovoru o osnivanju Energetske zajednice.

Brojevi deluju optimistično, ali u realnosti pravo povećanje u poređenju sa polaznom godinom u većini zemalja iznosi ispod 10%. Hidro energije se već uveliko koriste u regionu i planira se stotine ili čak hiljade novih elektrana, od čega su mnoge u zaštićenim oblastima. Neke zemlje su već previše zavisne od hidro energije, najviše Albanija ali i Crna Gora i Hrvatska, i planovi da dodatno razvijaju ovu tehnologiju su dodatno zabrinjavajući, imajući u vidu da je region veoma osetljiv na klimatske promene.

Biomasa može imati značajan doprinos pod uslovom da su izvori lokalni i održivi, kao i biogas, međutim, nijedan od ovih izvora ne može da čini veliki procenat električne energije proizvedene u narednim godinama.

Vetro, solarna i postojeća hidro energija imaju taj potencijal, ali samo ako se održavaju velikim nivoom investicija u energetske efikasnost.

Tokom poslednje tri godine, grupe civilnog društva u regionu razvile su energetske modele za 7 zemalja jugoistočne Evrope kao i regionalni model koji pokazuje da je dekarbonizacija energetskeg sektora moguća u regionu do 2050.godine.

Kažete da je hidroenergija dobro razvijena ali predstavlja neke rizike za održivost. Zašto? U obimnoj analizi koju je sproveo Bankwatch i na osnovu ispitivanja 1829 projekata, prepoznali smo 1355 grinfild hidroelektrana koje se ili planiraju ili su aktivirane od 2005. Pod „grinfild“ elektranama, podrazumevamo nove hidroelektrane koje se grade od samog početka na lokacijama gde nema prethodne infrastrukture.

Od ovih, 200 radi a 113 je u izgradnji. Uprkos šteti koja je već načinjena, postoji mnogo toga što se može sprečiti: 994 od prepoznatih projekata se ili planira ili su potencijalni.

Pravi broj je čak i veći - stotinu novih elektrana se planira u Srbiji ali oni se ne mogu obuhvatiti istraživanjem posebno zbog toga što je državni katastar malih hidroelektrana i dalje u reviziji.

Potencijal za štetu je ogroman ako se uzme u obzir to da pričamo o regionu gde su poslednje divlje reke u Evropi, koje ugrožava opasna kombinacija naširoko rasprostranjene korupcije i neadekvatne zaštite prirode.

Šta bi trebalo lokalni lideri da urade da bi osposobili obnovljivu energiju?

Dugoročno planiranje i volja da se promeni status quo trenutno nedostaju u energetske politikama zemalja. Često je slučaj da „nacrti strategije energetike“ ostaju u ovoj fazi

godinama dok se za nove projekte izdaju dozvole bez jasnog sagledavanja ili vizije. Svakako prelazak sa proizvodnje energije na fosilna goriva na dekarbonizovanu nije moguće ostvariti preko noći i neophodno je pažljivo planiranje. Ali sve više zemalja u EU je pokazalo da su obnovljivi izvori u vlasništvu zajednice izvodljiva opcija, a time se ljudi u regionima koji su prethodno zavisili od fosilnih goriva jednostavno uključuju u tranziciju i negativan društveni uticaj je sveden na minimum.

Koja zemlja u regionu ima najbolje prakse u pogledu čiste energije?

Ovo je veoma teško reći. Sve zemlje trenutno kasne sa ispunjavanjem obaveza prema Ugovoru o Energetskoj zajednici, što je rezultat nepovoljne zakonodavne i investicione sredine.

Ako pogledamo svaku zemlju, može se reći da Albanija nema pomoćne šeme za obnovljive izvore osim za hidro, ali se ta država već oslanja na hidro energiju za celokupnu proizvodnju električne energije, i veoma je osetljiva na klimatsku promenljivost.

U Bosni i Hercegovini ne postoji prioritet niti garantovani pristup za proizvođače energije ni u jednom subjektu i iznos vetro kapaciteta je veoma konzervativno ograničen na 350 MW do 2019.god.

Prema rezultatima modeliranja Sekretarijata Energetske zajednice, Kosovu će nedostajati više od 5 procenata za ostvarivanje cilja za obnovljive izvore postavljenog za 2020.godinu. Planovi da ostvari cilj zasnivali su se najviše na jednoj velikoj hidroelektrani, Zhur, koja ne napreduje. Ova država takođe ima graničnu vrednost od 150 MW za vetro kapacitet koji se povezuje na mrežu do 2020.godine.

Za Makedoniju je projektovano da će joj nedostajati više od 5 procenata da ostvari cilj za obnovljive izvore energije koji je postavljen za 2020.godinu, uprkos tome što se trenutno u toj zemlji odvija najveći vetro projekat u regionu.

Srbiji će takođe nedostajati 1% za ostvarivanje cilja postavljenog za obnovljive izvore za 2020.godinu, investicije u obnovljive izvore su ograničene kvotama za feed-in tarifu i drugim administrativnim pitanjima.

Čini se da će Crna Gora biti jedina zemlja koja će ostvariti ciljeve za obnovljivu energiju u skladu sa Energetskom zajednicom. Međutim, čini se da je ovo ostvareno slučajno, bez dodatnih mera. Diversifikacija obnovljivih izvora je prilično neophodna jer zemlja previše zavisi od hidro energije i u sušnim godinama je neto uvoznik električne energije.

Ipak, usled nedovoljno prenosnih i distributivnih kapaciteta, prijave za povezivanje na mrežu su na čekanju.

Kako međunarodni zajmodavci mogu da pomognu Balkanu da se okrene obnovljivim izvorima?

Međunarodne finansijske institucije, kao što je Evropska investiciona banka, ili Evropska banka za obnovu i razvoj, obavezale su se da zaustave davanje zajmova kapacitetima na uglj i pokušaju da podrže mere energetske efikasnosti i energiju iz obnovljivih izvora. Ipak, ne trude se uvek da obnovljivi izvori budu održivi-EBRD je, na primer, bio najznačajnija figura za razvoj hidro energije u regionu.

Ono što je zabrinjavajuće je da su banke odobrile nekoliko zajmova istom klijentu ili za istu vrstu projekta, čak i kada su prethodni nedostaci zabeleženi.

Preporuka ovde bila bi to da nauče iz prethodnih grešaka, izvrše temeljnu ocenu ekološkog i društvenog uticaja projekata kako bi sprečili izazivanje više loših uticaja nego dobrih i pruže podršku energetskej efikasnosti kod domaćinstva.